

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2248

Vragen van het lid **Marijnissen** (SP) aan de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport over *het onderzoek van SOMO «Pharma's Pandemic Profits»* (ingezonden 1 maart 2023).

Antwoord van Minister **Kuipers** (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) (ontvangen 13 april 2023). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1972.

Vraag 1

Bent u bekend met het recente onderzoek van de Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (SOMO) «Pharma's Pandemic Profits»?¹

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Wat is uw reactie op de 90 miljard dollar winst die farmaceutische bedrijven hebben gemaakt met hun coronavaccins? Deelt u de mening dat dit soort absurd hoge bedragen niet maatschappelijk verantwoord zijn? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 2

De besteding van publieke middelen aan de ontwikkeling en aankoop van geneesmiddelen, waaronder COVID-19-vaccins, dient zo doelmatig mogelijk te gebeuren en zou niet moeten leiden tot exorbitante winsten voor farmaceuten. Zoals eerder aan uw Kamer bericht, vindt het kabinet het maatschappelijk verantwoord licentiëren van met publieke investeringen ontwikkelde kennis belangrijk. Maatschappelijk verantwoord licentiëren is staand beleid en moet transparantie bevorderen en hoge winsten op geneesmiddelen die ontwikkeld zijn met behulp van publiek geld beperken. Daarnaast meng ik mij actief in discussies over de inrichting van toekomstige inkoop van geneesmiddelen in pandemische situaties. Met de opgedane kennis en ervaring van de afgelopen jaren is het zaak om toekomstige contracten voor inkoop van geneesmiddelen

¹ SOMO, 27 februari 2023, «Big Pharma harkte 90 miljard dollar winst binnen met COVID-19-vaccins» (<https://www.somo.nl/nl/big-pharma-harkte-90-miljard-dollar-winst-binnen-met-covid-19-vaccins/>).

in pandemische situaties op te stellen op een wijze die past bij een duurzaam en maatschappelijk verantwoord gebruik van publieke middelen.

Vraag 3

Wat vindt u ervan dat deze gigantische winsten grotendeels te danken zijn aan tientallen jaren onderzoek dat is gefinancierd door overheidsinvesteringen, miljarden aan subsidies voor ontwikkeling en productie en tientallen miljarden aan Advanced Purchase Agreements (APA's) met overheden waardoor farmaceutische bedrijven geen enkel risico lopen bij de ontwikkeling en producties van de vaccins? Deelt u de mening dat het verwerpelijker is dat private multinationals nu miljarden aan winsten binnenslepen, terwijl de risico's grotendeels bij overheden lagen?

Antwoord 3

Om de snelle ontwikkeling en grootschalige productie van COVID-19-vaccins mogelijk te maken, heeft Nederland in Europees verband overeenkomsten kunnen sluiten, zowel met producenten die hebben gestreefd om vaccins zonder winstoogmerk te verkopen (zoals AstraZeneca en Janssen), als met producenten met winstoogmerk. Naast publieke investeringen, zijn er wereldwijd ook grote private investeringen gedaan in Research & Development (R&D) ten behoeve van de ontwikkeling van COVID-19-vaccins. Een aantal bedrijven met succesvolle vaccins heeft de investeringen ruim kunnen terugverdienen, waaronder de farmaceutische bedrijven waaraan het onderzoek refereert. Voor andere bedrijven geldt dat zij (een deel van) de gemaakte investeringen mogelijk niet zullen terugverdienen. Daarmee is het niet evident dat farmaceutische bedrijven geen enkel risico hebben gelopen bij het ontwikkelen en produceren van de vaccins. Zoals aangegeven in mijn antwoord op vraag 2, blijf ik echter van mening dat publieke investeringen in de ontwikkeling van geneesmiddelen niet zouden mogen leiden tot exorbitante winsten voor farmaceuten. Het is zaak om toekomstige contracten op te stellen op een wijze die past bij een duurzaam en maatschappelijk verantwoord gebruik van publieke middelen.

Vraag 4

Hoeveel Nederlands belastinggeld is er naar die 90 miljard dollar winst gegaan die farmaceutische bedrijven hebben gemaakt met hun coronavaccins?

Antwoord 4

In algemene zin geldt dat de contracten die getekend worden door de Europese Commissie voorzien in een geheimhoudingsverklaring voor alle betrokken partijen, inclusief de vertegenwoordigers van de 27 lidstaten. Hierdoor kan niet worden ingegaan op specifieke prijzen die zijn afgesproken voor het afnemen van voldoende vaccins om de Nederlandse bevolking de mogelijkheid te bieden om zich tegen COVID-19 te laten vaccineren. Zoals ik ook in mijn antwoord op vraag 3 heb toegelicht, zijn er farmaceutische bedrijven die tijdens de pandemie hebben gestreefd om vaccins zonder winstoogmerk te verkopen en ook farmaceutische bedrijven die hun investeringen ruim hebben kunnen terugverdienen.

Vraag 5

Waarom wordt de ontwikkeling van levensreddende vaccins überhaupt overaan private bedrijven overgelaten en wordt de ontwikkeling en productie hiervan niet publiek georganiseerd, eventueel via internationale samenwerking? Deelt u de mening dat we momenteel te afhankelijk zijn van private farmaceuten hiervoor?

Antwoord 5

De ontwikkeling van geneesmiddelen en vaccins wordt in algemene zin niet aan één partij overgelaten, maar vindt meestal plaats door samenwerking tussen verschillende publieke en private onderzoekspartijen. Deze hebben elk hun eigen expertise en een rol te spelen in de ontwikkeling van effectieve (levensreddende) geneesmiddelen en vaccins. Zo waren private bedrijven tijdens de COVID-19-pandemie in staat snel diverse vaccins te ontwikkelen en in grote hoeveelheden te produceren. Ik herken daarmee niet de te grote afhankelijkheid. Voor een overzicht van de rol van private en publieke partijen

in geneesmiddelenonderzoek verwijs ik naar het onderzoek rondom geneesmiddelenontwikkeling dat ik op 22 juni 2022 met uw Kamer heb gedeeld².

Vraag 6

Erkent u dat de onderhandelingspositie van overheden verbeterd wordt als transparantie over winstmarges, prijzen en de onderzoek- en ontwikkelkosten per product voor bedrijven verplicht wordt? Zo ja, welke maatregelen gaat u hiervoor nemen?

Antwoord 6

Ik ben het met het lid Marijnissen eens dat het wenselijk is dat farmaceutische bedrijven duidelijkheid, of transparantie, verschaffen over de opbouw van de prijzen die ze vragen voor hun producten en de daadwerkelijke kosten die zijn gemaakt voor onderzoek en ontwikkeling. Omdat het hier in de regel gaat om bedrijfsvertrouwelijke informatie kan ik het vrijgeven hiervan niet zomaar afdwingen. Ik heb wel beoogd om meer transparantie te bereiken door middel van het rapport over de financiering van geneesmiddelenonderzoek, waar ik in mijn antwoord op vraag 5 aan refereer.

Vraag 7

Bent u bereid om juridisch bindende voorwaarden in te stellen voor publieke financiering van het onderzoek en ontwikkeling van nieuwe farmaceutische producten? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 7

Dit is reeds in gang gezet door de introductie van maatschappelijk verantwoord licentiëren. In 2019 zijn op verzoek van de toenmalige Minister voor Medische Zorg de tien principes voor maatschappelijk verantwoord licentiëren opgesteld³. In 2020 is dit gevolgd door een juridische toolkit voor licentiecontracten⁴. Het expertisecentrum FAST heeft in 2022 gewerkt aan een leidraad voor licentieonderhandelingen tussen kennisinstellingen en farmaceutische bedrijven. Momenteel werken de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) en de Vereniging van Universiteiten aan een brede evaluatie en doorontwikkeling van de toolkit, hetgeen rond de zomer van dit jaar tot resultaat moet leiden. ZonMw heeft als voorwaarde bij subsidieverstrekking voor onderzoek opgenomen dat de principes voor maatschappelijk verantwoord licentiëren van toepassing zijn op projecten.

Vraag 8

Staat u nog steeds achter de beslissing om Intravacc te privatiseren, nu duidelijk wordt hoe private partijen essentiële kennis over vaccins gebruiken om zichzelf te verrijken?

Antwoord 8

Ja, ik sta nog steeds achter het besluit om Intravacc te privatiseren. Intravacc doet in opdracht van partijen aan vaccinontwikkeling van de eerste preklinische onderzoeken tot fase 1–2 klinische studies en doet niet aan grootschalige vaccinproductie.

Vraag 9

Kunt u een overzicht geven van hoeveel geld er afgelopen tien jaar is gegaan naar de ontwikkeling van vaccins vanuit de Nederlandse overheid en hoeveel winst over deze vaccins is gemaakt? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 9

Nee, hier is geen paraat overzicht van. De Nederlandse overheid investeert middels verscheidene geldstromen, via een verscheidenheid aan onderzoeksfinanciers en investeringsinstrumenten, in de ontwikkeling van geneesmiddelen in het algemeen. Vaccins maken hier onderdeel van uit. De toenmalige Minister voor Medische Zorg heeft uw Kamer op 8 oktober 2018 geïnformeerd over de publieke geldstromen die relevant zijn voor de geneesmidde-

² Kamerstuk 29 477, nr. 765

³ Kamerstuk 29 477, nr. 573

⁴ Kamerstuk 29 477, nr. 689

lenontwikkeling⁵. De financiering loopt nog steeds via deze stromen. Daarnaast heeft het Ministerie van VWS voor de ontwikkeling van COVID-19-vaccins met name ingezet op financiering via de non-profit organisatie CEPI.

Vraag 10

Kunt u een overzicht geven van de concrete maatregelen die u op welk moment van plan bent om te nemen om deze woekerwinsten van farmaceutische bedrijven aan te pakken? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 10

Ik maak mij zorgen over de ontwikkeling van de uitgaven aan dure geneesmiddelen, waardoor mogelijk verdringing van reguliere zorg plaatsvindt. Ik heb mijn zorgen recentelijk ook gedeeld in een overleg met de Vereniging Innovatieve Geneesmiddelen (VIG) en hun aanwezige achterban. Op 24 januari jl.⁶ heb ik uw Kamer geïnformeerd over de wijziging van de beleidsregels voor de toepassing van de sluis voor dure geneesmiddelen.

Vraag 11

Erkent u dat publiek geld ook het publieke belang moet dienen in plaats van dit publieke geld te gebruiken voor megawinsten? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 11

Toegang tot effectieve en veilige geneesmiddelen en vaccins is een publiek belang.

Vraag 12

Bent u bereid om farmaceutische bedrijven te verplichten publiek geld terug te geven aan de samenleving zodra zij grote winsten maken op kosten van de belastingbetaler? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wanneer en op welke manier gaat u dit doen?

Antwoord 12

Zoals ik in mijn antwoorden op vraag 2 en vraag 7 heb toegelicht, wordt via het maatschappelijk verantwoord licentiëren getracht een eerlijke prijs te garanderen voor geneesmiddelen die (mede) zijn ontwikkeld op basis van publiek gefinancierd onderzoek. Ik ga als Minister van VWS niet over het heffen van winstbelastingen.

Vraag 13

Wat is uw reactie op de aankondiging om de prijs van de vaccins van Pfizer/BioNTech en Moderna te verviervoudigen? Op welke manier bent u van plan om zich in te zetten om dit te voorkomen?

Antwoord 13

Tijdens de COVID-19-pandemie is er in Europees verband gezamenlijk onderhandeld over vaccins. Dat heeft ervoor gezorgd dat Europese landen konden beschikken over voldoende vaccins voor een acceptabele prijs, wanneer deze het hoogst nodig waren. In de gewijzigde epidemiologische en mondiale situatie ben ik echter van mening dat er kritisch gekeken moet worden naar het verlengen van de bestaande COVID-19-vaccincontracten met de verschillende farmaceutische bedrijven, om zo te kunnen verzekeren dat deze passen bij de huidige situatie. Met de opgedane kennis en ervaring moeten toekomstige contracten voor inkoop van geneesmiddelen in pandemische situaties worden aangepast op een wijze die past bij een duurzaam en maatschappelijk verantwoord gebruik van publieke middelen.

Vraag 14

Bent u bereid om zich in te zetten om de prijzen van vaccins te begrenzen? Zo ja, op welke manier? Zo nee, waarom niet?

⁵ Kamerstuk 29 477, nr. 522

⁶ Kamerstuk 29 477, nr. 798

Antwoord 14

Ik zal mij er in Europa voor inzetten dat publiek geld voor de ontwikkeling van geneesmiddelen die we in pandemische situaties nodig hebben, niet leidt tot hoge winsten. Als gevolg zal ik mij actief blijven mengen in discussies over de inrichting van toekomstige inkoop van geneesmiddelen in pandemische situaties. Voor de huidige COVID-19-vaccincontracten lopen bijvoorbeeld al onderhandelingen met een aantal farmaceutische bedrijven over de voorzetting van de samenwerking. Daarnaast stimuleer ik het maatschappelijk verantwoord licentiëren bij de ontwikkeling van geneesmiddelen met publiek geld. Dit moet verdere transparantie bevorderen en hoge winsten op met publiek geld ontwikkelde geneesmiddelen beperken.

Vraag 15

Wat is uw reactie op de uitspraken van de medisch directeur van Pfizer Nederland die vorig jaar beweerde dat hun coronawinsten juist vooral worden geïnvesteerd in research & development (R&D) terwijl dit onderzoek van SOMO deze uitspraak onderuit haalt?^{7, 8}

Antwoord 15

Ik ben niet bekend met de verhouding tussen private en publieke investeringen per vaccin per farmaceutisch bedrijf. Dit kan ook wisselen per vaccin en onderzoeksstadium. Zoals aangegeven, ben ik van mening dat in toekomstige overeenkomsten kritisch moet worden gekeken naar afspraken met farmaceuten. Ook om zo te blijven voorkomen dat we afhankelijk worden van één farmaceutisch bedrijf in de toekomst.

Vraag 16

Welk gevolg heeft u gegeven aan uw eerdere uitspraken in het FD: «Winsten van tientallen procenten zijn geen uitzondering. Dat wringt. Want hoe verhouden deze winsten zich tot het publieke belang?»⁹

Antwoord 16

In dit artikel gaf ik aan dat ik meer duidelijkheid wil verschaffen over de geneesmiddelen waar we in Nederland de meeste behoefte aan hebben én wat we hiervoor bereid zijn te betalen. Ik heb uw Kamer op 14 februari jl.¹⁰ een rapport gestuurd waaruit duidelijk wordt dat voor een heel aantal aandoeningen met de hoogste ziektelast geen nieuwe geneesmiddelen worden geïntroduceerd. In mijn begeleidende brief geef ik aan dat ik nu in gesprek ga met patiënten en artsen om te achterhalen of zij dit beeld herkennen. Ik ben voornemens om op basis van deze gesprekken nieuw beleid te ontwikkelen om onderzoek naar geneesmiddelen te stimuleren voor juist die ziektes die we nu niet of slecht kunnen behandelen. Ik wil verkennen of ik dit beleid kan combineren met een gericht signaal over de betalingsbereidheid (wat zijn we bereid om voor die middelen te betalen?). Zoals ik ook aangaf in mijn begeleidende brief, neem ik uw Kamer bewust mee in dit proces en ga hier ook graag met uw Kamer over in gesprek.

Vraag 17

Wat gaat u doen om te voorkomen dat bij een volgende pandemie de vaccins weer ongelijk verdeeld worden over de wereld omdat farmaceutische bedrijven zoveel mogelijk geld willen verdienen?

Antwoord 17

Universele en eerlijke toegang tot vaccins is een belangrijk uitgangspunt en het kabinet blijft zich positief opstellen bij iedere kansrijke oplossing om dit doel dichterbij te brengen. Zowel binnen Europese als mondiale gremia is Nederland actief betrokken bij discussie over toegang en beschikbaarheid van vaccins en andere essentiële medische tegenmaatregelen. Als concreet

⁷ Sciencelink, 12 juli 2021, «Hoe een gok van twee miljard ons uit de covid-pandemie loodst» (<https://www.sciencelink.net/verdieping/hoe-een-gok-van-twee-miljard-ons-uit-de-covid-pandemie-loodst/20220.article>).

⁸ SOMO, 27 februari 2023, «Pharma's Pandemic Profits», figuur 2.

⁹ FD, 22 juni 2022, «We moeten het hebben over het farmaverdienmodel» (<https://fd.nl/opinie/1442747/we-moeten-het-hebben-over-het-farma-verdienmodel-q0b3cakfRWJC>).

¹⁰ Kamerstuk 29 477, nr. 799

voorbeeld noem ik in dit kader ook de tweede editie van het World Local Production Forum (WLPF) dat Nederland eind van het jaar samen met de WHO zal organiseren. Het thema van universele en eerlijke toegang is hierbij een belangrijk onderwerp.